

VU Research Portal

Religieuze eenheid - speelse tweeheid

Kramer, J.D.

2012

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Kramer, J. D. (2012). *Religieuze eenheid - speelse tweeheid: De mens en zijn werkelijkheid als referentiekader voor religie en spel*. [, Vrije Universiteit Amsterdam].

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Samenvatting van het proefschrift 'Religieuze eenheid - speelse tweeheid'

Onderwerp van deze studie is verheldering van de relatie tussen religie en spel. Dit omdat religie en spel op de meest uiteenlopende manieren met elkaar worden verbonden: ze worden zowel aan elkaar gelijk gesteld als ondergeschikt aan elkaar gemaakt, en dat in beide gevallen in tegengestelde zin. De doelstelling van deze studie is hierover meer duidelijkheid verschaffen, welke verbindingsvormen van religie en spel wel en welke niet mogelijk zijn dus.

Uitgangspunt is dat religie en spel uitdrukkingsvormen zijn van de verhouding van de mens tot de werkelijkheid. Ik vat de verhouding van de mens tot de werkelijkheid op als een transcendente verhouding, en dat in de dubbele zin van de werkelijkheid transcendeert de mens en de mens transcendeert de werkelijkheid. Religie en spel drukken dat uit, religie de eerste vorm van transcendentie, spel de tweede vorm.

Echter, de twee vormen van transcendentie zijn niet gelijkwaardig aan elkaar want de mens wordt naar eigen besef méér door de werkelijkheid getranscendeerd dan hij haar transcendeert. De mens en zijn werkelijkheid vormen zo een eenheid en een tweeheid, eenheid van de kant van de werkelijkheid, tweeheid van de kant van de mens. Religie en spel drukken dat uit, en wat ze uitdrukken zijn ze in afgeleide zelf ook: eenheid en tweeheid, eenheid van de kant van religie, tweeheid van de kant van spel.

Echter, de mens en zijn werkelijkheid kunnen niet tegelijk een eenheid en een tweeheid vormen. Het enige wat mogelijk is, is om en om, eenheid dus die omslaat in tweeheid, en omgekeerd. De twee omslagen zijn niet gelijkwaardig aan elkaar want de werkelijkheid heeft ook hier een transcendente meerwaarde ten opzichte van de mens. De omslag van hun tweeheid in hun eenheid is dus méér in die van hun eenheid in hun tweeheid begrepen dan het omgekeerde het geval is. Dit brengt verandering in de verhouding van de mens tot de werkelijkheid met zich mee: ze gaan als eenheid versus tweeheid de omslag(en) en komen er als eenheid die tweeheid overstijgend insluit weer uit. Religie en spel drukken dat uit, en wat ze uitdrukken zijn ze in afgeleide zin zelf ook: (religieuze) eenheid die (speelse) tweeheid overstijgend insluit.

Eenheid en tweeheid zijn hier optische begrippen, optisch in de zin van wijze(n) van zien. Eenheid is dus eenheidsoptiek, tweeheid tweeheidsoptiek. De twee optieken kunnen elkaar afwisselen; daar zijn het optieken voor. Het is echter geen gelijkwaardige afwisseling want de eenheidsoptiek heeft een transcendente meerwaarde ten opzichte van de tweeheidsoptiek. Dit leidt tot dezelfde redenering als hierboven met als uitkomst: de twee optieken gaan als eenheidsoptiek versus tweeheidsoptiek de optiekwisseling in en komen er als eenheidsoptiek die de tweeheidsoptiek overstijgend insluit weer uit. Religie en spel drukken dat uit, en wat ze uitdrukken zijn ze in afgeleide zin zelf ook: religieuze eenheidsoptiek die de speelse tweeheidsoptiek overstijgend insluit.

Het bovenstaande levert het volgende criterium voor de verbinding van religie en spel op. Religie en spel vormen een (religieuze) eenheid en een (speelse) tweeheid, eenheid die tweeheid overstijgend insluit, en dat allemaal in optisch zin.

Toepassing van dit criterium op bestaande verbindingsvormen van religie en spel laat zien dat alleen prioriteitsverbindingen van religie en spel mogelijk zijn want zij alleen doen recht aan zowel de eenheid als de tweeheid van religie en spel. Dat zij ook tegengesteld aan elkaar kunnen zijn doet daar niets aan af. Tegengestelde prioriteitsverbindingen van religie en spel kunnen zeer wel samengaan wanneer ze als optisch tegengestelde prioriteitsverbindingen worden opgevat, sterker nog ze moeten wel samengaan want wie er meerdere optieken op nahoudt - wel of niet onder-/bovengeschikt aan elkaar dat maakt niet uit - houdt er wisselende optieken op na.